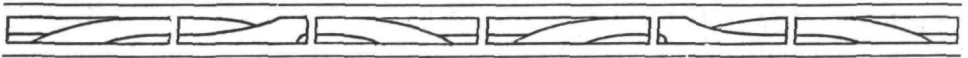

Dne 14. avgusta leta 1898. pa so mu rojaki postavili pred njegovo rojstno hišo velik spomenik, ki je nekaj nad 5 metrov visok ter je stal 5000 K. Načrt spomenikov je napravil stavbenik Slovenec Makso Fabiani.

*
* *

Tako sem ti, dragi čitatelj, podal skromno sliko življenja slavnega avstrijskega Slovenca, ki se je — kakor Jurij Vega — pospel od pluga do krone.

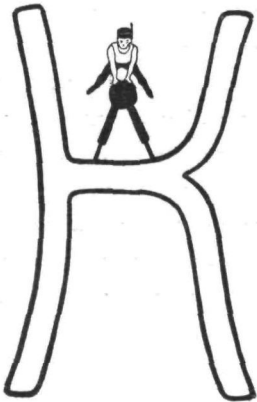
CVETINOMIRSKI:

Razbojniki.

(Venec resničnih zgodb.)

(Konec.)

III.

rožila je med ljudmi vest, da so bili napravili razbojniki tudi onostran Magelnika, na pri-sojni, žlahtno vino rodeči šentjanški strani velikansko hudobijo. To-le namreč: Vrh ne-kega vinorodnega hribčka so zavohali, da je v zidanici mnogo polnih sodov, v katerih dremlje kakor zakleta kraljična sladki vin-ski sok, žlahtni, vsem Dolenjcem znani šent-janževce. Občutili so žejo — Bog jim grehe odpusti, zakaj šentjanževca razbojniki res niso bili vredni; meni nič, tebi nič so ulomili v zidanico in izpraznili sodček najboljšega;

navsezadnje so si izmislili pa še prav čudno šalo: bolj iz razposajenosti in iz hudobije kakor iz pijanosti so zavalili dva polna soda po hribčku na-vzdol v dolino, da sta se razbila, in se je vino razlilo po tleh...

Pri nas na Jagnjenici so bili razbojniki s svojimi obiski bolj skromni kakor gor v Svibnu. To pa zato, ker pri nas v dolini ni takih host kakor gor v hribih. Toda vkljub temu smo se razbojnikov tudi v dolini grozno bali. Naš sosedov sin, Golufov Jože, plečat, odrasel fant pri dvajsetih le-tih, je bil še posebno v strahu pred razbojniki, ki so strašili že vsega sku-paj gotovo dva tedna naokrog. In zato je ukrenil Jože v svoji pameti to-le: Vsako noč, naj je bila mesečna ali pa črna kakor zavržena duša, je stražil zunaj pod milim nebom svoj dom, hišo, kašče, hlev, kozelce in druga go-spodarska poslopja. Ker so imeli Golufovi psa z lepim imenom Pazi, je imel Jože tega Pazija vedno pri sebi, kadar je bil na straži. Tako je kora-kal v poznih nočnih urah od hiše preko domačega polja, čez ramo težko

kladivo »puhar« — s puharjem tolčejo kmetje kepe na njivah — na tenki vrvci pa pridnega, zvestega kosmatinca Pazija za seboj. In imenitno je stražil Jože svoj dom. Časih je potegnil Pazija na vrvci z vso močjo za seboj in se spustil v tek preko njiv in travnikov, tako da je tolkel težki puhar zadaj po ubogi grbi, kolikor se je le dalo. Ampak Jože je tekel vedno dalje, skokoma, glavo na prsih, hrbet v prožnem loku; neusmiljeno je razbijal puhar po rami in po hrbtu, ali Jože se je za to presneto malo zmenil. V močnih skokih je hitel za Jožetom Pazi na vrvci, ki jo je vlekla krepka roka vodnikova za seboj. Časih je bilo te dirke kmalu konec, časih pa sploh ne, ker se je hotel Jože v »vajah« popolnoma po vojaško izuriti, ker je hotel biti v nevarnosti točno pripravljen na skok proti ljutim sovražnikom — razbojnikom. S takimi vajami se je Jože mnogokrat pečal. Brat in jaz sva ga opazovala neke mesečne noči, kako je dirjasal, psa za seboj, v strašnih skokih čez travnike. Tudi še dobro pomnim, da se je moj brat temu prizoru tako smejal, da je le malo manjkalo, da ni počil od smeha. — Samo škoda, da ni imel Jože nikdar prilike, pokazati tudi v dejanju svoje znanje v teku za kakšnim tolovajem. Pač pa sva imela nekoč brat in jaz čast, opazovati Jožeta v teku za jazbecem. Mesečna je bila tista noč, krasna noč, polna nebeške miline; poleg tega so lepo migljale in žarele zlate zvezdice na tihem nočnem nebu. Z bratom leživa v mehki, pisani in visoki travi pod jablano nedaleč od sosedove zemlje in se šepe-taje razgovarjala, kaj vse si kupiva letos na božji poti na Kumu. V daljavi, od Golufove hiše sem, koraka mrko Jože s Pazijem na vrvci, čez ramo silno kladivo kakor kovač Peregrin. Počasi koraka Jože, počasi hodi za njim zvesti čuvaj Pazi, kosmatinec dolgouhi. Mesečina lije z neba tako jasno, tako lepo, da vidim Jožeta v daljavi razločno kakor ob belem dnevu; samo zdi se mi, da sta zavita obadva, Jože in Pazi, v prozoren, tajinstven in skrivnostipoln mrak, ki je povsem drugačen od navadnega mraka; kakor da koraka tam preko travnika v svitu srebrne mesečine čarovnik s čarovnim kužkom ob sebi... Nenadoma dvigne Jože svoj težki puhar z rame v zrak in ga vihti krepko v svojih močnih rokah; nato potegne za vrvco. Obadva, Jože in Pazi, se spustita v tek; Jože zama-huje s kladivom, Pazi renčé laja in bevska. Kmalu se izpremeni ta njun tek v dir. V vijugastih, silnih preskokih hitita človek in pes kar vedno dalje, vedno v določeni ravni smeri. Zdaj šele zapazim, da pred njima nekaj beži, nekaj okroglega, nerodnega, kakor trebušen prešiček z navzgor za-frknjenim rilčkom. Razdalja med bežečim majhnim trebušnikom in zasle-dovalcema se vedno bolj krči in se naposled popolnoma skrči in zoži v eno točko. Še enkrat zamahne Jože mogočno s kladivom, Pazi zalaja na vso moč, trebušni okroglež pa obleži cvileč na tleh — in konec je dirke, zmaga je na Jožetovi strani. — Drugo jutro je vedela že vsa dolina, da je bil ubil Jože ponoči s puharjem jazbeca in da je bolj vesel tega, kakor če bi bil dobil v svoje pesti trumo razbojnikov. Jazbečevo meso je imel Jože namreč nadvse rad. — —

Medtem, ko so bili ljudje povsod v strahu, ko je nosil vsak moški samokres s seboj, so se gostili razbojniki v magolniških gozdovih nemoteno s pečenko in vinom, prigrizovali bel pšenični kruh in si zraven tega delali kratek čas s čudnim brbljajočim petjem, ki prav nič ni bilo vzor spodobnemu človeškemu petju, ampak je še najbolj spominjalo na neubrano kvakanje in hreščeče regljanje žab v tisti široki mlaki za Curpkom. Marsikak zakasnel vaščan, ki je bil ponoči na poti čez Magolnik, je vedel povedati, da je bil čul iz »jame razbojnikov« tudi razigrano vriskanje, najbolj podobno sovinemu skovikanju. Iz tega so kmetje sklepali, da morajo biti razbojniki tujega rodu; eni so bili za trdno prepričani, da so ti tolovaji Kitajci, če ne celo Malajci ali pa Indijanci. Nihče več si ni upal čez Magolnik, ampak se je brž pokrižal in šel rajši v velikih ovinkih po svojih opravkih.

IV.

Naposled so se ljudje vendarle toliko izpametovali, da so dali poklicati orožnike. Pa boš rekel, saj je morala novica o razbojnikih že tako sama zdavnaj priti dol v trg... Seveda je bila prodrla tudi tja dol, to je res; ampak, ljubi moj — no, pa saj sam veš; kaj bi ti pravil!...

Toda orožniki niso šli loviti kar sami razbojnikov. Ongavi široko-ustnež, Bajsov Miha, je čital pri fari nekoč po maši razglas, da se morajo oborožiti vsi možje in fantje iz fare in iz podružnice, da pojdejo potem skupaj z orožniki nad nečloveške razbojnice gor na Magolnik. S tem vseobčim lovom da bodo tolovaje najlažje ugnali v kozji rog. Ta razglas je prebral Bajsov Miha s tako važnim poudarkom, da mu je moral nehote vsakdo pritrditi in takšen sklep, kolikor se le da, odobravati; posebno zategadelj so ljudje Bajsovemu Mihi pritrdjevali in se z njim ujemali, ker je pri čitanju razglasa usta tako strašansko raztezal, kakor da ga tišči kdo z železnimi pestmi za vrat in prsi. Poleg tega je pri čitanju mežikal in gledal v vrvečo množico moških in žensk okrog sebe srepo in osorno le z očesno belino, kar je dajalo njegovemu obrazu še posebno ljut izraz; pri neprestanem govorjenju mu je koščeno, kakor pest debelo adamovo jabolko pod vratom neprenehoma pokukavalo iznad nizkega ogoljenega ovratnika: zdaj se je sunkoma pognalo na beli dan in se napelo kakor mehur, nato pa se je hipoma skrčilo in hušknilo naglo kakor miška nazaj pod ovratnik; toda pod ovratnikom ni moglo dolgo strpeti, spet je pokukalo, urno in obenem poredno; a ravno tako urno in poredno kakor prožna žoga je spet zbežalo, se skrilo tja, odkoder je bilo prišlo in pokukavalo, huškalo, bežalo in se skrivalo, vzhajalo in zahajalo je iznad ovratnika venomer... Marsikako dekle se je smejalo tedaj do solz... Ko je čital Miha razglas, je stal širokorazkoračen, v rokah pred očmi razprostrte važne uradne listine: »Raázaz-g-laáas...« Njegov zategli, krepki glas je zadonel do vrha Magolnika, do vrha Jatne, zagrmel je kakor glas odločnega preroka daleč navzdol v dolino. In še dolgo potem, ko je Miha že umolknil, je bobnel odmev njegovih besed kakor grohot nebeškega groma med hribi...

Za vojni začetek je bil izbran koj prvi naslednji teden, in v tem tednu sreda. Zlato jutro, vzhodno nebo vse šumeče, vse plameneče. Ljudje dero iz hiš na cesto in gledajo; stari in mladi, krivi in ravni, cvetoči in uveli. V dolgi, dolgi procesiji stopajo iz doline po hribu navzgor kmetje, trščate in jeklene postave, širokopleči možje in visoki fantje; med njimi je tudi troje orožnikov z dolgimi, svetlimi, kakor od solnca obžarjenimi bajoneti na puškah, ki jim vise čez rame. Kmetje sami so jako raznolično oboroženi; preko ramen imajo ponajveč kose, cepine, krampe in težka kladiiva; marsikdo vihti v roki tudi kakšno staro, od pradedov podedovano sabljo, ki je — bogvedi — morda nekdam bridko udrihala po topih buticah Turčinov, ki so hodili plenit v naše slovenske pokrajine; zdaj je prišla tista stara, že močno zarjavela sablja čisto prav, zdaj bo udrihala neusmiljeno, po kranjsko, še po grešnih roparskih glavah... Nekdo je nesel na rami tudi dvoje močnih cepcev, ker ni bil mogel dobiti doma bolj primernega orodja, ki bi mu služilo za orožje; drug zopet je težko jadikoval pod širokim košem, ki je čepel na njegovem hrbtu in ga tiščal k tlom, tako da je butil časih s čelom na tla in se zgrudil hropeč na kolena. Kaj je bilo v košu? Nič drugega kakor kup svinca in smodnika, ki ga je bilo potreba na Magolniku. — Tako je koračila »kmetiška vojska« po poti vedno višje in višje; že je bila dolina globoko pod njimi, potopljena v solnčno luč. Kmalu se je prikačila ta dolga procesija na vrh hriba do fare; nova oborožena truma kmetov se je pridružila dolincem. Ojačena četa je stopala z jasnim zaupanjem v zmago naprej iz fare proti magolniškim gozdovom, ki so mrko in temno pošumevali iz daljne daljave. Zato so kmetje pospešili svoje korake; ker je solnce prekrasno sijalo, so se cepini in krampi lesketali v solnčnih plamenih kakor bridki svetli meči, in bliskale so se svetle puške z dolgimi bajoneti, ki so jih nosili orožniki, kakor dolge sulice rimskih vojščakov, tudi čelade - rumenke so se jim blesketale na glavah...

Ko je dospela tako oborožena kmetiška vojska do magolniških host, je obkolila v velikih razdaljah spodnji del gozdovja; oddelek kmetov in dvoje orožnikov je šlo nato v hosto, da poišče razbojnike in jih pripodi venkaj na prosto, kjer jih bodo prijeli čakajoči kmetje na straži.

Vojna se je kmalu začela in je potekala še dokaj ugodno za kmetiško vojsko. Z bratom sva stala popoldne pri fari kraj Kmetičeve gostilne in sva gledala proti Magolniku in na travnik pod njim; iz daljave so se svetili v solncu cepini in krampi, kose in sablje. Nenadoma zapazimo, kako beži iz gozda po travniku navzdol slok človek z grbo na hrbtu, brez klobuka, v krepkih, predrznih skokih, ves kakor omamljen, za njim pa da jo maha orožnik, v eni roki čelado - rumenko, v drugi pa puško, tudi skokoma, hrbet upognjen, noge v škornjih kakor dve veliki kljuki, ki se nikdar ne dotakneta zemlje, ampak frčita bolj urno kakor blisk zadaj za njegovim hrbtom po zraku. Razdalja med beguncem in žandarjem se oži in to močno hitro; hipoma telebi begunec, kakor je dolg in širok, na tla, orož-

nik se spotakne obenj in štrbunkne nerodno tudi sam v velikem, frčečem loku preko njega. Preden se orožnik pobere s tal, je razbojnik že zdavnaj pokonci in jo pomika presneto čvrsto v ovinkih dalje po travniku navzdol. Medtem je orožnik pokonci; ulije jo za razbojnikom, čelado je bil pustil na tleh... Še kakor dve veliki begotni senci imam v daljavi obadva tekalca pred očmi... Ampak kar hipoma!... »Stoj! Stoj!« — — A še hitreje pobira zlikovec pete od tal, prav nič se ne zmeni za orožnikov klic. Tedaj pa... Pok! Pok!... Ali je zadel razbojnika? Ne, ni dobro meril. Tolovaj teče še vedno naprej... zmagoviti zlikovec... Še enkrat: Pok! Pok!... Dobra je ta, prijatelj, zlato medaljo si zaslužil... Obstreljen obleži razbojnik na prsih, in orožnik se težko v diru zvali nanj kakor velikanska skala...

O mraku so se kmetje in orožniki vračali. Petero razbojnikov je bilo ujetih; roke so imeli zadaj na hrbtih uklenjene v železne okove in so povešali glave globoko na prsi; samo časih se je ozrl kdo izmed njih sovražno in potuhnjeno izpod čela, zaprl zopet trepalnice in divje škrtal z zobmi. Vsi so bili zarjavelih, ožganih obrazov, črnih oči in črnih las, po postavah pa bolj majhni kakor veliki, bolj prihuljeni kakor ravni in bolj grdi kakor lepi. Kakor smo zvedeli pozneje, niso bili to ne Kitajci ne Malajci in ne Indijanci, ampak navadni Italijani, lene in brezdelne laške pare, ki so se bile priklatile s kamenitih Apeninov v našo solnčno Dolenjsko; vajeni hribov, so si izbrali tudi pri nas hribe in ustanovili so se pod Kumom, ki jih je še najbolj spominjal na bruhajoč Vezuv... Kmetje so bili zdaj močno veseli, da se je bil lov tako dobro obnesel; kolikor so le mogli, so delali ropot in šunder s krivimi cepini in s težkimi, nerodnimi krampi; kose so venomer žvenketale kakor ob košnji, ko jih je treba sklepati, da bolje režejo travo...

Midva z bratom sva stala še vedno pred Kmetičevo krčmo in sva opazovala vračajočo se zmagoslavno četo.

»Zdaj bomo vsaj varni pred temi lumpi... v resnici!« je menil neki kmet z mrkim, hreščečim glasom, dvignil cepin visoko v zrak in udaril z njim po tleh, da se je zaiskrilo.

»Deset se jih pa še gotovo skriva v kakšnih goščavah!« je rekel kmetu orožnik in si popravil svetlo puško na rami in čelado na glavi.

»Bog ve...« je dejal kmet.

Orožnik je čofotoma pljunil na tla, si zavihal dolge, košate brke in se osorno okrenil.

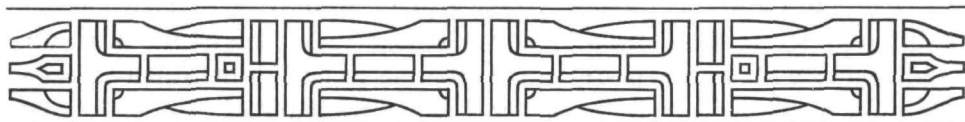
»Pa naj se jih skriva še toliko — zdaj, ko jim slaba prede, odnesejo pete iz teh krajev... čisto gotovo jih odnesejo... Mislim, da teh zlikovcev pod Kumom ne bo več...«

»Pravite prav!« — je kihnil kmet in se useknil nato v velik, pisan robec. —

Procesija se je vila zmanjšana v dolino. Kmetje so se kmalu potem porazšli vsak na svoj dom. —

Orožnik je bil uganil. Zakaj ne duha ne sluha več ni bilo potem o razbojnikih v naših krajih. Kakor kavra so izginili — bogvekam. Imeli so ljudje naposled le mir, in to je veliko vredno. O mraku je stal človek vsaj lahko varen zunaj na cesti ali pri vodnjaku sredi vasi ali pa na prijaznem prostoru pred belo Medvedovo krčmo in v svitu mehke mesečine je lahko brezskrbno kakor nekdanj kramljal s svojim sosedom in sosedo...

Ko sem končal, je moj prijatelj Primož že dremal in trkal z glavo ob mizo; zakaj truden je bil. Nič mu nisem zameril tega. Tudi sam sem se naslonil na mizo, in kmalu so mi zlezle trepalnice toliko skupaj, da me novo dohajajoči rudarji prav nič niso motili v sladki dremavici.

Luni.

*Že plavaš čez nebeški svod,
in svet srebrni tvoj
obliva goro, dol in prod,
da krasno je nocoj;
a iz palač kristalnih, glej:
v dol Vile prihité
izpirat v mesečini tej
svilene si lasé.*

*Kot bratcu-kralju, solncu, res
ti ne žari obraz,
vendar ti lice čezinčez
miline je izraz.
Zaupno v tvoje se oči
ozira rad zemljan,
in kar ga v dnu srca teži,
odkriva tebi vdan...*

*Sočutno, milo nanj ti zreš,
kot da z njim bol deliš;
karkoli pa od njega zveš,
o vsem skrbno molčiš...
Naj človek spava ali bdi,
pogledaš v prostor vsak
in marsikoga, luna ti,
zaziblješ v sen sladak!*

*Zató lahko veruješ mi:
jaz ljubim te močno,
ko sredi neba pluješ mi
in name zreš ljubó.
Ah, ko izredil krila bi,
do tebe bi se vzel,
tam žalost me minila bi,
tam mir bi me objel!...*

Janko Leban.

